

Научни скуп

Безбедносни изазови земаља Западног Балкана у европској безбедносној парадигми

Зборник саопштења у
изводу

Приредио
пуковник
др Милован Суботић

УНИВЕРЗИТЕТ ОДБРАНЕ У БЕОГРАДУ
Институт за стратегијска истраживања

НАУЧНИ СКУП

БЕЗБЕДНОСТ И ЗАПАДНИ БАЛКАН – НОВА РЕАЛНОСТ

- Зборник саопштења у изводу –

Београд, 2025.

Научни скуп

БЕЗБЕДНОСТ И ЗАПАДНИ БАЛКАН – НОВА РЕАЛНОСТ

Зборник саопштења у изводу

Прво издање

Уредник:

Пуковник др Милован Суботић, виши научни сарадник

Издавач

Институт за стратегијска истраживања

За издавача:

Директор

Проф. др Драган Станар

Дизајн и прелом:

Александар Богићевић, истраживач приправник

Тираж: 50 примерака

Штампа: Војна штампарија, Београд

Copyright © Институт за стратегијска истраживања, 2025.

ISBN 978-86-81121-40-5

НАУЧНИ СКУП

БЕЗБЕДНОСТ И ЗАПАДНИ БАЛКАН – НОВА РЕАЛНОСТ

Универзитет одбране у Београду

Институт за стратегијска истраживања

НАУЧНИ ОДБОР:

- Бригадни генерал проф. др Бобан Ђоровић, Универзитет одбране
- Пуковник ванр. проф. др Срђан Старчевић, Универзитет одбране
- Доц. др Ивана Стевановић, научни саветник, Универзитет одбране
- Ванр. проф. др Драган Станар, Институт за стратегијска истраживања
- Пуковник др Милован Суботић, виши научни сарадник, Институт за стратегијска истраживања
- Проф. др Младен Милошевић, Факултет безбедности
- Проф. др Бранислав Ђорђевић, Институт за међународну политику и привреду
- Др Миша Стојадиновић, научни саветник, Институт за политичке студије

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОДБОР:

- Капетан фрегате др Игор Баришић, Институт за стратегијска истраживања
- Потпуковник Милинко Врачар, Институт за стратегијска истраживања
- Др Игор Пејић, Институт за стратегијска истраживања
- Александар Богићевић, Институт за стратегијска истраживања
- Доц. др Иван Димитријевић, научни сарадник, Факултет безбедности
- Др Марија Вукадиновић, Институт за стратегијска истраживања
- Милан Милутиновић, Институт за стратегијска истраживања

САДРЖАЈ

Вања <i>РОКВИЋ</i> (НЕ)УСКЛАЂЕНОСТ ПОЛИТИКЕ ЕУ У ОДНОСУ НА РАЗВОЈ И УПОТРЕБУ ВЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ У ВОЈНЕ СВРХЕ - МОГУЋЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ ПО ЗАЈЕДНИЧКУ БЕЗБЕДНОСНУ И ОДБРАМБЕНУ ПОЛИТИКУ.....	1
Драган <i>СТАНАР</i> ПОЈМОВИ, ДРУШТВЕНЕ ЧИЊЕНИЦЕ И БЕЗБЕДНОСТ – КОНКУРЕНТНЕ НОВЕ РЕАЛНОСТИ ЗАПАДНОГ БАЛКАНА	2
Милан Ј. <i>ИГРУТИНОВИЋ</i> СТРАТЕШКИ НАРАТИВ О РУСКОМ САВЕЗНИКУ КАО ПОКУШАЈ ОДРЕЂИВАЊА ПОЛОЖАЈА СРБИЈЕ ОД 2022	3
Владимир <i>АЈЗЕНХАМЕР</i> КО (НЕ)РЕСКИРА ПРОФИТИРА? ХЕЏИНГ КАО ДУГОРОЧНА СТРАТЕГИЈА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	4
Марија <i>БОРИЋ</i> ПОВЕЗАНОСТ КЛУБОВА БОРИЛАЧКИХ ВЕШТИНА И АИРСОФТ КЛУБОВА СА ЕКСТРЕМИЗМОМ КАО ПОТЕНЦИЈАЛНИ БЕЗБЕДНОСНИ ПРОБЛЕМ У РЕГИОНУ	5
Вељко <i>БЛАГОЈЕВИЋ</i> ГЕОСТРАТЕШКИ НАСТУП САД НА БАЛКАНУ: ИЗМЕЂУ ТРАДИЦИЈЕ И САВРЕМЕНИХ ИЗАЗОВА.....	6
Мирослав М. <i>МИТРОВИЋ</i> МЕКА МОЋ – МОГУЋИ ОДГОВОР НА ИЗАЗОВЕ БЕЗБЕДНОСТИ ЗАПАДНОГ БАЛКАНА?	7
Иван Р. <i>ДИМИТРИЈЕВИЋ</i> РЕФОРМА ОБАВЕШТАЈНО-БЕЗБЕДНОСНИХ СИСТЕМА ЗЕМАЉА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА: ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ.....	8
Игор И. <i>БАРИШИЋ</i> ГЕОПОЛИТИЧКИ ИЗАЗОВИ ЕНЕРГЕТСКЕ БЕЗБЕДНОСТИ СРБИЈЕ.....	9
Милинко <i>ВРАЧАР</i> ПОЛИТИКА ТУРСКЕ НА БАЛКАНУ – ИЗАЗОВ ОСТВАРИВАЊУ ИНТЕРЕСА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ.....	10

Игор ПЕЈИЋ СПОЉАШЊЕ УРАВНОТЕЖАВАЊЕ: ИЗАЗОВИ КОНЦЕПТА.....	11
Александар БОГИЋЕВИЋ АМЕРИЧКЕ ПАМЕТНЕ САНКЦИЈЕ (СААТСА) КАО ПОЛИТИЧКИ И БЕЗБЕДНОСНИ ИЗАЗОВ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ	12
Марија Ј. ВУКАДИНОВИЋ ЕКОЛОШКА ДИПЛОМАТИЈА И РЕГИОНАЛНА САРАДЊА: АНАЛИЗА ИЗАЗОВА ЗЕЛЕНЕ АГЕНДЕ ЗА ЗАПАДНИ БАЛКАН.....	13
Милан С. МИЛУТИНОВИЋ КОРУПЦИЈА КАО БЕЗБЕДНОСНИ ИЗАЗОВ У БАЛКАНСКИМ ОКВИРИМА.....	14
Милован Р. СУБОТИЋ НЕКОЛИКО ЗАБЛУДА О МИГРАЦИЈАМА (КАКО ИЗАЗОВ ПРЕДСТАВИТИ КАО ПРЕТЊУ?).....	15

О ЗБОРНИКУ САОПШТЕЊА У ИЗВОДУ СА НАУЧНОГ СКУПА „БЕЗБЕДНОСТ И ЗАПАДНИ БАЛКАН - НОВА РЕАЛНОСТ“

У оквиру пројекта „Безбедносни изазови земаља Западног Балкана у европској безбедносној парадигми“, који Одељење за стратегијске студије безбедности, Института за стратегијска истраживања реализује уз подршку Истраживачке групе за проучавање регионалне безбедности и спољних сарадника, одржан је научни скуп под називом „Безбедност и Западни Балкан - нова реалност“, 25. октобра 2024. године у Институту за стратегијска истраживања.

Кључна аспирација овог научног скупа била је да укаже на најактуелније изазове безбедности земаља региона, те да артикулише правце развоја безбедносне архитектуре региона у све динамичнијим и компликованијим односима најважнијих актера европске и светске политике.

У раду овог научног скупа, поред припадника Института за стратегијска истраживања, учешће су узеле колегинице и колеге са Факултета безбедности, Универзитета у Београду, Института за политичке студије, Института за међународну политику и привреду, Института за европске студије и Факултета за право, безбедност и менаџмент, Универзитета Унион -Никола Тесла.

Уредник публикације
руководилац пројекта
п у к о в н и к
др Милован Суботић, виши научни
сарадник

(НЕ)УСКЛАЂЕНОСТ ПОЛИТИКЕ ЕУ У ОДНОСУ НА РАЗВОЈ И УПОТРЕБУ ВЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ У ВОЈНЕ СВРХЕ - МОГУЋЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ ПО ЗАЈЕДНИЧКУ БЕЗБЕДНОСНУ И ОДБРАМБЕНУ ПОЛИТИКУ

Вања РОКВИЋ*

Универзитет у Београду – Факултет безбедности

Сажетак

Развој и употреба вештачке интелигенције (ВИ) у војне сврхе представљају једно од контроверзнијих питања данашњице, изазивајући етичке, правне и безбедносне дилеме. Упркос извесним корацима на регионалном и глобалном нивоу, попут усвајања НАТО Стратегије о вештачкој интелигенцији 2021. године и Политичке декларације о одговорној употреби ВИ инициране од стране Сједињених Америчких Држава (САД) 2023. године, правни оквир за регулисање развоја и употребе ВИ у војне сврхе остаје недовољно дефинисан. На то указује и прва резолуција Уједињених нација (УН) о смртоносним аутономним системима из 2023. године, којом је исказана бојазан у погледу могуће (зло)употребе ВИ, нове трке у наоружању и већег ризика за цивиле због потенцијалних грешака у одлучивању заснованом на ВИ. Правној регулацији ВИ придружила се и Европска унија (ЕУ) усвајањем Акта о вештачкој интелигенцији, који је ступио на снагу 2024. године. Специфичност овог акта, у погледу теме рада, јесте у томе што се он не примењује на системе ВИ развијене или употребљене у војне сврхе, за потребе одбране и очувања националних интереса. Ово изузеће у складу је са чланом 4(2) Уговора о ЕУ, којим се питање националне безбедности ставља искључиво у надлежност држава чланица. Са друге стране, за војне и одбрамбене активности, према тумачењу Акта, пригодније је применити постојећи међународно правни оквир који регулише развијање и употребу система ВИ у војне сврхе. Проблем је, што изузев појединих иницијатива и стратегија, овакав правни оквир још увек не постоји. Имајући у виду наведено, поставља се питање да ли ће изузимање употребе ВИ у војне сврхе из оквира Акта о вештачкој интелигенцији имати импликације по Заједничку безбедносну и одбрамбену политику (ЗБОП), укључујући ризик од неусклађености регулативе међу чланицама, повећања војних трошкова и убрзања трке у наоружању. На основу прегледа постојеће правне регулативе и научне литературе, у овом раду анализираће се потенцијалне последице наведених регулаторних празнина на будуће функционисање ЗБОП-а, као и на одржавање стабилности унутар Уније.

Кључне речи: Европска унија (ЕУ), Заједничка безбедносна и одбрамбена политика (ЗБОП), вештачка интелигенција, трка у наоружању, национални интереси

* Е - адреса: vanjarokvic@fb.bg.ac.rs ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8382-4616>

ПОЈМОВИ, ДРУШТВЕНЕ ЧИЊЕНИЦЕ И БЕЗБЕДНОСТ – КОНКУРЕНТНЕ НОВЕ РЕАЛНОСТИ ЗАПАДНОГ БАЛКАНА

Драган Ж. СТАНАР*

Универзитет одбране - Институт за стратегијска истраживања, Београд

Сажетак

Доминантан део човекове стварности лежи у сфери онога што Серл назива „невидљивом онтологијом“ света, сегментом реалности који конституишу менталне и друштвене чињенице. Основно оруђе конституисања друштвених чињеница јесте језик, односно појмови које користимо да означимо феномене, процесе и праксе. Избор појмова којима се наведено означава нема функцију искључиво описивања, већ и конституисања друштвених чињеница које имају претензију на епистемичку објективност упркос недостатку онтолошке објективности, односно на изграђивања наратива. Када се пажљивим избором појмова формира наратив, он постаје потентан инструмент разумевања и поимања света и идентификације смисла у свету будући да управо наратив поседује експланаторну функцију реалности. Стога је појмовна анализа политичко-безбедносног, али и ширег историјско друштвеног дискурса Западног Балкана изванредно и драгоцено средство разумевања важећих друштвених чињеница и доминантних наратива у различитим друштвима. Пажљив и систематичан одабир и инсистирање на одређеним специфичним појмовима приликом означавања одређених догађаја, појава и процеса у различитим друштвима јасно може да укаже на постојање различитих наратива, односно различитих и често конкурентних истина, односно да индикује постојање плурализма нових реалности пре него сингуларне нову реалност у региону. Следећи препознатљиву и неизбежну логику постмодерног *zeitgeist*-а и свепрожимајућег *weltanschauung*-а у свету пост-истине, постојање конкурентних искључујућих реалности нужно продубљује антагонизам, додатно поларизује друштва и неизбежно доводи до готово манихејског поимања међусобних односа што потенцијално може имати драматичне безбедносне импликације јер у великој мери отежава елементарно међусобно разумевање и изградњу поверења. Стога би свако промишљање и одлучивање на стратегијском нивоу које има претензију на озбиљност нужно морало у обзир узимати и чињеницу да друштвена реалност Републике Србије није једина друштвена реалност на Западном Балкану.

Кључне речи: језик, појмови, друштвене чињенице, безбедност, наративи, Западни Балкан

* Е- адреса: dragan.stanar@mod.gov.rs ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0759-5652>

СТРАТЕШКИ НАРАТИВ О РУСКОМ САВЕЗНИКУ КАО ПОКУШАЈ ОДРЕЂИВАЊА ПОЛОЖАЈА СРБИЈЕ ОД 2022.

Милан Ј. ИГРУТИНОВИЋ*

Институт за европске студије, Београд

Сажетак

Рад обрађује вишестрано ширење стратешког наратива о Републици Србији као „руском савезнику“ у јавном говору у суседним земљама, са временским фокусом на период од фебруара 2022. године, од почетка напада Украјине на Русију. Рад полази од савременог теоријског одређења стратешких наратива као комуникационог средства којим политички чиниоци желе да одређују смисао прошлости, садашњости и будућности како би постигли политичке циљеве. Потом, у раду се наводе и анализирају бројне изјаве носилаца јавних функција у којима се Република Србија у целини или њени поједини спољнополитички ставови тумаче у кључу посебне везе Србије и Русије, у којој се инсистира на негативним вредносним одредницама. Аутор затим указује да је реч о вишестраној изградњи стратешког наратива у којој се Република Србија позиционира као „реметилачки фактор“ у региону, иза чега се отворено или прикривено прижељкује међународни ангажман на сузбијању таквог фактора. Додатно, аутор указује на повезнице локалних интереса тих актера са безбедносним изазовима који су настали након напада Русије на Украјину фебруара 2022. године, као динамике која се инструментализује у питањима регионалне безбедности, на наведени начин.

Кључне речи: Србија, стратешки наратив, Русија, Западни Балкан, рат у Украјини.

* Е-адреса: milan.igrutinovic@ies.rs ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7487-518X>

КО (НЕ)РЕСКИРА ПРОФИТИРА? ХЕЏИНГ КАО ДУГОРОЧНА СТРАТЕГИЈА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Владимир АЈЗЕНХАМЕР*

Универзитет у Београду – Факултет безбедности

Сажетак

Хеџинг (*hedging*) је спољнополитичка стратегија која је по своме карактеру веома блиска концепту кризног менаџмента. У контексту спољне политике средњих сила и малих држава, хеџинг подразумева настојање да се умањи ризик од негативних последица конкретних спољнополитичких акција *vis-à-vis* – најчешће међусобно завађених, великих сила. Хеџинг је много више од пuke неутралности и тзв. политике седења на две столице (*fence-sitting*). Такође, за разлику од стратегија као што су уравнотежење (*balancing*) или шлепање (*bandwagoning*) – које почивају на доследној примени једног кључног начела, хеџинг подразумева симултану имплементацију три стожерна принципа: 1) несврставања; 2) заузимања супротних и међусобно супротстављених спољнополитичких позиција; 3) диверзификације и развијања вишеструких резервних опција. Иако иницијално осмишљен као краткорочна и ситуационо условљена стратегија, хеџинг последњих година постаје дугорочно опредељење немалог броја држава. Примери регионалних сила попут Турске, богатих арапских петро-монархија или држава Југоисточне Азије говоре у прилог тези да је реч о новом тренду у међународним односима – више правилу него изузетку. Циљ рада је да – кроз компаративну анализу спољних политика држава Блиског истока, Југоисточне Азије и Републике Србије, процени домете и одрживост хеџинга као њиховог дугорочног стратешког опредељења.

Кључне речи: хеџинг, уравнотежење, диверзификација, Србија, Блиски исток, Југоисточна Азија

* Е- адреса: ajzenhamer@fb.bg.ac.rs

ПОВЕЗАНОСТ КЛУБОВА БОРИЛАЧКИХ ВЕШТИНА И АИРСОФТ КЛУБОВА СА ЕКСТРЕМИЗМОМ КАО ПОТЕНЦИЈАЛНИ БЕЗБЕДНОСНИ ПРОБЛЕМ У РЕГИОНУ

Марија ЂОРИЋ*

Институт за политичке студије, Београд

Сажетак

Спорт и екстремизам остварују двостуку корелацију у безбедносном контексту: 1. Спорт се може користити као превенција екстремизма; 2. Спорт често може бити злоупотребљен за промовисање екстремистичких идеологија (регрутација, идеологизација кроз заједничке тренинге, улога тренера као промотера виолентних идеологија и слично). Слична корелација се може извести и уже на примеру борилачких вештина. Са једне стране, борилачке вештине могу бити врло корисне у превенцији али и у супротстављању насилном екстремизму. Поготово ако се узме у обзир да све борилачке вештине имају свој кодекс, односно и настале су у циљу супротстављања насиљу и насилницима. Као такве, борилачке вештине могу бити део система подршке менталном и физичком здрављу, те корисна компонента у процесу „оздрављења“ од контаминације неким негативним друштвеним појавама. Са друге стране, ова грана спорта се све чешће доводи у везу са промовисањем екстремистичких вредности, али и са припремом за извршење дела који су у директној вези са насилним екстремизмом. Како је главно истраживачко опредељење примарно усмерено ка злоупотреби спорта и промовисању екстремистичких идеологија, посебна пажња биће посвећена клубовима борилачких вештина (али и аирсофт клубовима који постају популарни на нашим просторима у последњих двадесет година), који могу представљати значајан инструмент у рукама екстремиста. Док је на глобалном нивоу до сада углавном забележена повезаност екстремне деснице и борилачких вештина, кроз промовисање „токсичног маскулинизма“ и тзв. *мачоизма*, нешто је другачија ситуација у нашем региону. На Западном Балкану постоји тренд да се у клубовима борилачких вештина, поред физичких вежби, практикује и религијска индоктринација базирана на радикалном исламу (вахабизам). Слична појава се може видети и у аирсофт клубовима, који спроводе обуку по принципима специјалних (војних и полицијских) јединица. Детаљном анализом ауторка ће представити све потенцијалне опасности које могу настати у безбедносном контексту, а које се тичу корелације клубова борилачких вештина/аирсофт клубова и екстремистичких идеологија. Фокус истраживања ће бити пре свега на БиХ, због све веће присутности наведених феномена.

Кључне речи: екстремизам, Западни Балкан, БиХ, аирсофт клубови

* Е- адреса: mara.djoric@yahoo.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9993-1424>

ГЕОСТРАТЕШКИ НАСТУП САД НА БАЛКАНУ: ИЗМЕЂУ ТРАДИЦИЈЕ И САВРЕМЕНИХ ИЗАЗОВА

Вељко БЛАГОЈЕВИЋ*

Институт за међународну политику и привреду, Београд

Сажетак

Сједињене Државе су након краја Хладног рата одлучиле да очувају НАТО као првокласни спољнополитички инструмент за остваривање националних интереса у промењеном глобалном окружењу, при чему је политика НАТО „отворених врата“ послужила за „попуњавање безбедносног вакума“ у Европи насталог након распада Варшавског пакта. Управо је она и била један од разлога за избијање кризе у Украјини 2014. године, која је прерасла у војну интервенцију Русије фебруара 2022. године. САД је настојала да пружањем помоћи Украјини обезбеди развој догађаја сличан ономе у Хрватској, процењујући да председник Путин ипак неће покренути војну интервенцију. Овај догађај је се може сматрати кључним за савремено глобалну безбедност, а исход овог сукоба ће у многоме определити и будућу расподелу глобалне моћи. Последице рата у Украјини су евидентне у политичком, економском, а превасходно у безбедносном контексту, са глобалним и регионалним домаћајима, од којих су за Србију најзначајније реперкусије на европском континенту, посебно у подручју Југоисточне и Централне Европе. САД су, процесом проширења НАТО, успеле да обезбеде доминацију на Балкану, при чему се од почетка рата у Украјини, посебно пријемом Финске и Шведске у Алијансу, актуелизовали изазови везани за војну неутралност Србије и упитну судбину прикључења БиХ, због противљења Републике Српске да се крене у том правцу. Поред тога, изазов је свакако и решавање статуса КиМ, који у контексту рата у Украјини добија нову димензију. САД настоје да ове безбедносне изазове, у позадини сукоба у Украјини, разреше дипломатским средствима, при чему је улогу медијатора доделила Европској унији.

Кључне речи: спољнополитички наступ САД, прерасподела глобалне моћи, Украјински рат, безбедносна архитектура Балкана.

* Е-адреса: veljko_blagojevic_55@hotmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6981-0560>

МЕКА МОЋ – МОГУЋИ ОДГОВОР НА ИЗАЗОВЕ БЕЗБЕДНОСТИ ЗАПАДНОГ БАЛКАНА?

Мирослав М. МИТРОВИЋ*

Факултет за право, безбедност и манаџмент "Константин Велики", Ниш

Сажетак

Апстракт: Савремени свет се налази пред многобројним глобалним изазовима, који су еволуирали од времена Хладног рата до данас. Геополитичка кретања, глобалне климатске промене, економска, технолошка и информациона глобализација, миграције, само су неке од форми изазова. Њихова међусобна зависност, испреплатаност и условљеност чине савремени свет потенцијално несигурним местом. Потенцијал неизвесности будућности генерише амбијент који обилује изазовима са којим је човечанство, а тиме и Западни Балкан, неминовно суочено. Анализирајући показатеље елемената тврде моћи, рад проблематизује могућност афирмација меке моћи као могућег одговора региона Западног Балкана на изазове безбедности. Као простор који традиционално важи за нестабилан и небезбедан, Западни Балкан се и даље налази у фази развоја друштва и државе, економије, енергетски је веома небезбедан, популационо у регресији, а са становишта безбедности има веома сложену а у одређеним погледима неусаглашену перспективу. У оваквим условима примена концепта меке моћи постаје све важнији фактор у одржавању стабилности и промовисању регионалне сарадње. Полазећи до Хофстадове културолошке скале, рад наводи упоредне карактеристике народа Западног Балкана, предлажући парадигму будућег одговора на изазове, заснованог на афирмацији заједничких и усклађених карактеристика. Рад истражује потенцијал меке моћи као алтернативног приступа у решавању комплексних безбедносних питања која погађају овај геополитички простор. Анализа се фокусира на улогу културне дипломатије, образовања, медија и других инструмената меке моћи у изградњи поверења и ојачавању међусобних односа међу државама региона. Циљ рада је да се укаже на значај интеграције стратегија меке моћи у шире безбедносне политике, као и на могућности за јачање њене ефикасности у контексту специфичних изазова са којима се Западни Балкан суочава.

Кључне речи: Западни Балкан, изазови безбедности, мека моћ

* Е-адреса: miroslav.mitrovic@konstantinveliki.edu.rs. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7541-8565>

РЕФОРМА ОБАВЕШТАЈНО-БЕЗБЕДНОСНИХ СИСТЕМА ЗЕМАЉА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА: ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ

Иван Р. ДИМИТРИЈЕВИЋ*

Универзитет у Београду - Факултет безбедности

Сажетак

Након завршетка Хладног рата и распада бивше Југославије, новонастале државе на простору Западног Балкана пролазиле су кроз процесе транзиције, као и кроз процесе европских и евроатлантских интеграција различитом динамиком и различитим степеном реализације зацртаних и пројектованих реформи. Све ове државе усмериле су правац реформи ка европским интеграцијама које су од њих захтевале свеобухватну и отрежњујућу реформу сектора безбедности с фокусом на демократизацији и деполитизацији кључних компоненти овог сектора – оружаних снага, полицијских организација, судства и на крају служби безбедности. Док су реформе оружаних снага и полиција ових земаља текле релативно стабилно и уз заједнички именитељ, процеси реформи служби безбедности одигравали су се много спорије и теже, што је црпело разлоге у ауторитарној прошлости, сукобима на некад заједничком простору, као и честим политичким злоупотребама. Искуства држава некадашњег Источног блока управо и показују да су обавештајно-безбедносни системи вишеструко осетљивији и комплекснији кад је овај процес у питању, али нам та иста искуства дају и различите приступе од којих је могуће одабрати најмање један за земље Западног Балкана. Овде посебно треба нагласити да се ради о искуствима која су везана за велике и комплексне службе безбедности које су функционисале у тоталитарним условима преко четири деценије, а реформисане су на задовољавајући начин. Управо та чињеница изнедрила је не само друштвено позитиван исход, већ и богат, садржајан и користан научни корпус знања који се већ пар деценија користи и за покушаје реформи служби безбедности земаља Западног Балкана. Стога је циљ овог рада мапирање досадашњих интелектуалних и стручних напора на пољу реформе служби безбедности земаља Западног Балкана у последњих 25 година, и то из две кључне перспективе – одговорности служби безбедности у смислу ефикасне и ефективне реализације њихове контроле и надзора (институционална перспектива) и отварање грађе везане за тајне досијее служби које су претходиле данашњим (перспектива суочавања с прошлошћу). Овај циљ реализоваће се кроз прикупљање и систематизацију најбитнијих академских доприноса у овој области, анализу садржаја кључних научних и стручних скупова и закључака с тих догађаја, те кроз њихово упоређивање с конкретним институционалним резултатима и утврђивање узрочно-последичне везе између њих.

Кључне речи: обавештајно-безбедносни систем, службе безбедности, реформа сектора безбедности, Западни Балкан, тајни досијеи.

* Е-адреса: dimitrijevic82@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9485-280X>

ГЕОПОЛИТИЧКИ ИЗАЗОВИ ЕНЕРГЕТСКЕ БЕЗБЕДНОСТИ СРБИЈЕ

Игор И. БАРИШИЋ*

Универзитет одбране – Институт за стратегијска истраживања

Сажетак

Рат у Украјини убрзао је геополитичку поларизацију и стварање хаотичног, мултиполарног света у којем супротстављене стране користе све расположиве инструменте моћи у борби за примат и доминацију у свету. У том контексту енергија је постала врло моћно геополитичко оружје у глобалном надметању великих сила, свдећи проблем енергетске безбедности малих и енергетски зависних држава у Европи на борбу за обезбеђење довољних количина енергената за функционисање привреде и друштва, по економски прихватљивим и конкуретним ценама. У таквим, драстично измењеним околностима, енергетска безбедност Србије суочена је са бројним изазовима превасходно геополитичке природе. У раду се анализирају главни геополитички процеси у Европи и свету који могу озбиљно угрозити енергетску безбедност Републике Србије. Сукоб Руске Федерације и колективног Запада у сфери енергетике може оставити дугорочне економске последице на Републику Србију. Њена зависност у погледу увоза, прераде и дистрибуције нафте од руске компаније, која доминира на српском тржишту, у случају ескалације рата у Украјини, може представљати врло велики изазов, који би изискивао изнуђена политичка и дипломатска решења. Такође, снабдевање и складиштење гаса контролисано од стране руских добављача, у случају погоршања односа Запада са Руском Федерацијом, може озбиљно пореметити снабдевање привреде и становништва овим енергентом, а посредно погоршати економске прилике у земљи, умањити конкуретност привреде и нарушити економски амбијент у Републици Србији. Енергетска транзиција Србије на обновљиве изворе енергије све је више условљена убрзавањем овог процеса у Европској Унији, која настоји да се што брже ослободи зависности од руских фосилних горива, стекне стратешку аутономију у погледу снабдевања кључним критичним материјалима и опремом, потребном за интезивирање процеса транзиције на обновљиве изворе енергије.

Кључне речи: геополитика, енергија, безбедност, изазови, транзиција

* igor.barisic@va.mod.gov.rs ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4593-9196>

ПОЛИТИКА ТУРСКЕ НА БАЛКАНУ – ИЗАЗОВ ОСТВАРИВАЊУ ИНТЕРЕСА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Милинко ВРАЧАР*

Универзитет одбране – Институт за стратегијска истраживања

Сажетак

Мале земље немају привилегију спонтаног понашања у међународној политици попут великих сила јер последице таквог понашања обично плаћају високом ценом. Управо из тог разлога, Република Србија, као мала земља, треба пажљиво да приступи формулисању и спровођењу своје спољне политике. Она би морала бити прагматична, а то подразумева ослобођање од негативних утицаја идеационих фактора и сарадњу на пољу комплементарних интереса чак и са оним државама које угрожавају њене виталне интересе. У раду се полази тезе да је спољнополитички наступ Србије према Турској управо такве природе У њеном потврђивању аутор се користи анализом турске спољне политике према Балкану у последње две деценије коју оцењује комплексном, обликованом не само само идеационим факторима, већ и спољнополитичким прагматизмом који Србија вешто користи, пре свега, у остваривању својих економских и безбедносних интереса. Из угла стратешког објектива, аутор закључује да спољна политика Турске на Балкану представља не само претњу, већ и повољну прилику за остваривање интереса Србије. Какве ће импликације по српске интересе турска политика имати у будућности понајвише зависи од геополитичког позиционирања Турске у свету у коме се одвијају дубоке геополитичке промене.

Кључне речи: Србија, Турска, спољна политика, интереси, прилике, претње

* Е-адреса: milinko.vracar@mod.gov.rs ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2851-1043>

СПОЉАШЊЕ УРАВНОТЕЖАВАЊЕ: ИЗАЗОВИ КОНЦЕПТА

Игор ПЕЈИЋ*

Универзитет одбране – Институт за стратегијска истраживања

Сажетак

Историја међународне политике у доброј мери почива на различитим савезима и начину на који су се државе груписале спрам других актера. Овај процес „груписања“ у теорији међународних односа познат је још и као стратегија спољашњег уравнотежавања која уједно представља и темељ концепта као што је равнотежа снага. Упркос значају ове стратегије и њеној учесталости у спољној политици држава, спољашње уравнотежавање поседује бројне изазове. У раду ћемо се фокусирати на неке од њих као што је проблем упадања у замку, уплитања, проблем напуштања савезника и слично. Ове наизглед теоријске концепте анализираћемо практично кроз историјске примере и како су државе разумеле стратегију и кориговале политику у складу са геополитичким околностима. Како би тестирали значај овог концепта осврнућемо се и на дешавања у Украјини, односно како западне силе виде овај конфликт, на који начин покушавају да помогну Украјини и да ли таква помоћ доприноси решавању конфликта или ове актере увлачи дубље у рат. Иако се бавимо проблемима савеза, питање неутралности такође се не може заобићи у овој тематици. Српска политика неутралност, иако се тиче „не-учествовања“ у савезима, не значи и да може да избегне савезничку политику. Очување политике неутралности суштински подразумева разумевање спољашњег уравнотежавања и политике великих савеза како се она конципира у односу на неутралне државе.

Кључне речи: Спољашње уравнотежавање, Србија, Теорија међународних односа, Украјина.

* Е-адреса: amon.sum@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9296-7547>

АМЕРИЧКЕ ПАМЕТНЕ САНКЦИЈЕ (CAATSA) КАО ПОЛИТИЧКИ И БЕЗБЕДНОСНИ ИЗАЗОВ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Александар БОГИЋЕВИЋ*

Универзитет одбране – Институт за стратегијска истраживања

Сажетак

Мултивекторска спољна политика Србије суочава се последњих година са значајним изазовима насталим услед све интензивнијег Сино-америчког надметања и руске инвазије на Украјину. Одбијање да се уведу санкције Русији, као и све снажнија сарадња са НР Кином, активно доприносе креирању негативне перцепције Србије што може имати важне реперкусије, пре свега из угла безбедности. Доношењем акта о санкционисању америчких противника, односно CAATSA санкција августа 2017. године, Вашингтон је сарадњу трећих држава са Русијом у сектору одбране означио као непријатељско понашање које треба казнити, чиме је спољнополитички калкулус Србије значајно закомпликован. Даље заоштравање Сино-америчког надметања може, у скорој будућности, окарактерисати набавке и кинеског оружја као непријатељски акт према САД, стављајући Србију, као њиховог корисника, пред додатне дилеме и изазове. Заједно са нестабилном ситуацијом на Западном Балкану (Косово и Метохија и Босна и Херцеговина), даља сарадња са Москвом и Пекигом на пољу одбране може иницирати увођење одређених санкција чиме би досадашњи степен безбедности Србије и сарадње са западним силама био компромитован. Примаран циљ рада јесте објашњавање функционисања америчких CAATSA санкција као безбедносног изазова за Србију у контексту све заоштренијих односа између Истока и Запада. Кроз примере држава које су се суочавале са овим санкцијама, а у контексту српске мултивекторске спољне политике, у раду се анализирају могуће мете и последице санкција, као и механизми који би омогућили избегавање њиховог увођења. Аутор закључује да би увођењем санкција дошло до значајне ерозије положаја Србије у односу на западне силе, али и њене безбедности услед ограничавања могућности набавке оружја. Ипак, такав сценарио је могуће избећи како бољим сигнализирањем западним лидерима циљева српско-кинеске и српско-руске сарадње, тако и чињењем одређених уступака Западу који би демонстрирали жељу Србије за одржавањем еквилибриса између супростављених полова моћи.

Кључне речи: паметне санкције, Србија, CAATSA, Сједињене Државе, војна сарадња

* Е- адреса: aleksandar.bogicevic@mod.gov.rs ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-7450-5193>

ЕКОЛОШКА ДИПЛОМАТИЈА И РЕГИОНАЛНА САРАДЊА: АНАЛИЗА ИЗАЗОВА ЗЕЛЕНЕ АГЕНДЕ ЗА ЗАПАДНИ БАЛКАН

Марија Ј. ВУКАДИНОВИЋ*

Универзитет Одбране - Институт за стратегијска истраживања

Сажетак

Овај рад проучава примену Зелене агенде Европске уније за Западни Балкан, која представља стратегију регионалног развоја са циљем да одговори на изазове климатских промена и зелене транзиције, као и улогу еколошке дипломатије у овом процесу. Осим тога, циљ је да се подржи усклађивање прописа и стандарда у области животне средине у земљама Западног Балкана са европским стандардима. У раду су анализиране свих пет кључних области Зелене агенде, са акцентом на постизање угљеничне неутралности до 2050. године. Посебан нагласак у раду је стављен на енергетску транзицију, уз ублажавање регионалних еколошких и безбедносних изазова, услед прекомерне зависности од необновљивих извора енергије. Прецизније, истраживање се фокусира на то како еколошка дипломатија и регионална сарадња могу побољшати имплементацију стратегија за смањење угљеничног отиска и превазилажење еколошких изазова у оквиру Зелене агенде за Западни Балкан. Истраживање се ослања на квалитативну анализу података из јавних извора, укључујући извештаје владних и невладиних организација које се баве реализацијом циљева у области заштите животне средине, очувања природних ресурса и одрживог развоја. Примењен је систематичан приступ прикупљању и анализи података, уз критичко преиспитивање извора и триангулацију информација ради осигурања веће објективности и валидности налаза. У раду се разматрају могући будући кораци и дају препоруке за унапређење регионалне сарадње, као и за усаглашавање са стандардима Европске уније. Истраживање наглашава потребу за интензивнијом регионалном сарадњом како би се ефективно реализовали циљеви Зелене агенде и унапредила еколошка безбедност у региону. Закључује се да, уз адекватно управљање и координацију, регионална сарадња може бити кључни фактор за постизање еколошке безбедности на Западном Балкану и успешну имплементацију Зелене агенде.

Кључне речи: еколошка дипломатија, Зелена агенда, Западни Балкан, регионална сарадња, еколошка безбедност

* Е- адреса: marija.vukadinovic@mod.gov.rs ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-3976-6384>

КОРУПЦИЈА КАО БЕЗБЕДНОСНИ ИЗАЗОВ У БАЛКАНСКИМ ОКВИРИМА

Милан С. МИЛУТИНОВИЋ*

Универзитет Одбране - Институт за стратегијска истраживања

Сажетак

Корупција представља хроничан, сложен и мултидимензионални проблем, присутан у свим државама Балканског полуострва. Њено присуство, па чак и само уверење јавности да је широко распрострањена, умањују поверење грађана у демократске институције, политичке и правне процесе, угрожавају политичку стабилност, економски развој и безбедност региона. Овај рад има за циљ да спроведе мултидисциплинарну компаративну анализу облика, интензитета и последица корупције у земљама Балкана, са посебним освртом на елементе који њу чине безбедносним изазовом. Кроз детаљну анализу кључних фактора који доприносе ширењу корупције, као што су историјско наслеђе, политички системи, економски услови и друштвене норме, рад ће идентификовати најслабије тачке у борби против корупције на Балкану. Поред тога, биће анализирани везе између корупције и других безбедносних изазова, попут организованог криминала, трговине наркотицима, илегалне миграције и тероризма. Рад ће такође анализирати различите стратегије и механизме који се примењују у борби против корупције на Балкану, као и њихову ефикасност, са посебним освртом на улогу Европске уније у подршци реформи у области владавине права. Иновативност овог истраживања огледа се у детаљној анализи утицаја корупције на јавно мњење и политичко понашање грађана. На основу ове анализе, биће предложене конкретне препоруке за јачање институционалних капацитета, промоцију транспарентности и одговорности, као и укључивање грађанског друштва у борбу против корупције. Закључак ће истаћи да је за успешно сузбијање корупције и јачање безбедности у региону неопходна свеобухватна и одржива стратегија која укључује сарадњу државних институција, цивилног друштва и међународне заједнице.

Кључне речи: корупција, безбедност, Балкан, организовани криминал, транснационални изазови, политичка стабилност, економски развој.

* Е- адреса: milansm@yahoo.com

НЕКОЛИКО ЗАБЛУДА О МИГРАЦИЈАМА (КАКО ИЗАЗОВ ПРЕДСТАВИТИ КАО ПРЕТЊУ?)

Милован Р. СУБОТИЋ*

Универзитет одбране – Институт за стратегијска истраживања

Сажетак

Деловање у јавном (медијском) простору се већ деценијама сматра кључним у артикулацији, промоцији и етаблирању ставова грађана о најзначајнијим темама или пак онима које наручилац или трансмитер вести означи као такве. Тема миграција је одавно изашла из сфере популационог и демографског, задобијајући размере економских, културолошких и безбедносних разлога. С тим у вези, појавила се и диференцијација посматрања на овај феномен, која је махом обележена супремативом негативности и катастрофичности, са потенцијалом да увеже ове партикуле и укаже на могућу „савршену олују“. Неколико је главних праваца у којима се савремене миграције (које су изазов *per se*) карактеришу као ризик и претња, па су и њихове хипотезе често представљене као проверене и коначне истине. Неке од њих, које ће бити предмет обраде овог рада су следеће: „Миграције ће исламизовати Европу“; „Са порастом миграција ће расти тероризам“; „Миграције ће неповољно утицати на европске економије“; „Затварањем западнобалканске руте, миграције за регион постају другоразредно питање“; „Миграције ће једнако утицати на раст екстремне деснице у региону ЗБ и Европској унији“; „Док смо затворени на ковид мерама, власти насељавају мигранте“. Уважавајући растући тренд према којем се утицај хипеболично пласираних (полу)истина, некад и (не)свесно презентованих неистина одражава и на академску и научну јавност, у раду се, према сазнањима о променљивости и развојности, идентичности и различитости, те супротности и противречности, анализира свака од понуђених хипотеза. Наравно, рад не пледира да потпуно негира овако пласиране „истине“, већ да на један академски избалансиран начин укаже и на неке аспекте који, у најмању руку, доводе у питање овако формулисане „аксиоме“.

Кључне речи: миграције, изазов, Европа, безбедност, заблуде, претња.

* Е-адреса: suboticmilovan@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8729-5742>

УНИВЕРЗИТЕТ ОДБРАНЕ
ИНСТИТУТ ЗА СТРАТЕГИЈСКА ИСТРАЖИВАЊА
Београд, Вељка Лукића Курјака 1
e-mail:isi@mod.gov.rs www. isi.mod.gov.rs

CIP - Каталогизација у публикацији

Народна библиотека Србије, Београд

327.7/.8(497-15)(048)

351.861(497-15)(048)

НАУЧНИ скуп „Безбедност и Западни Балкан - нова реалност“ (2024 ; Београд)

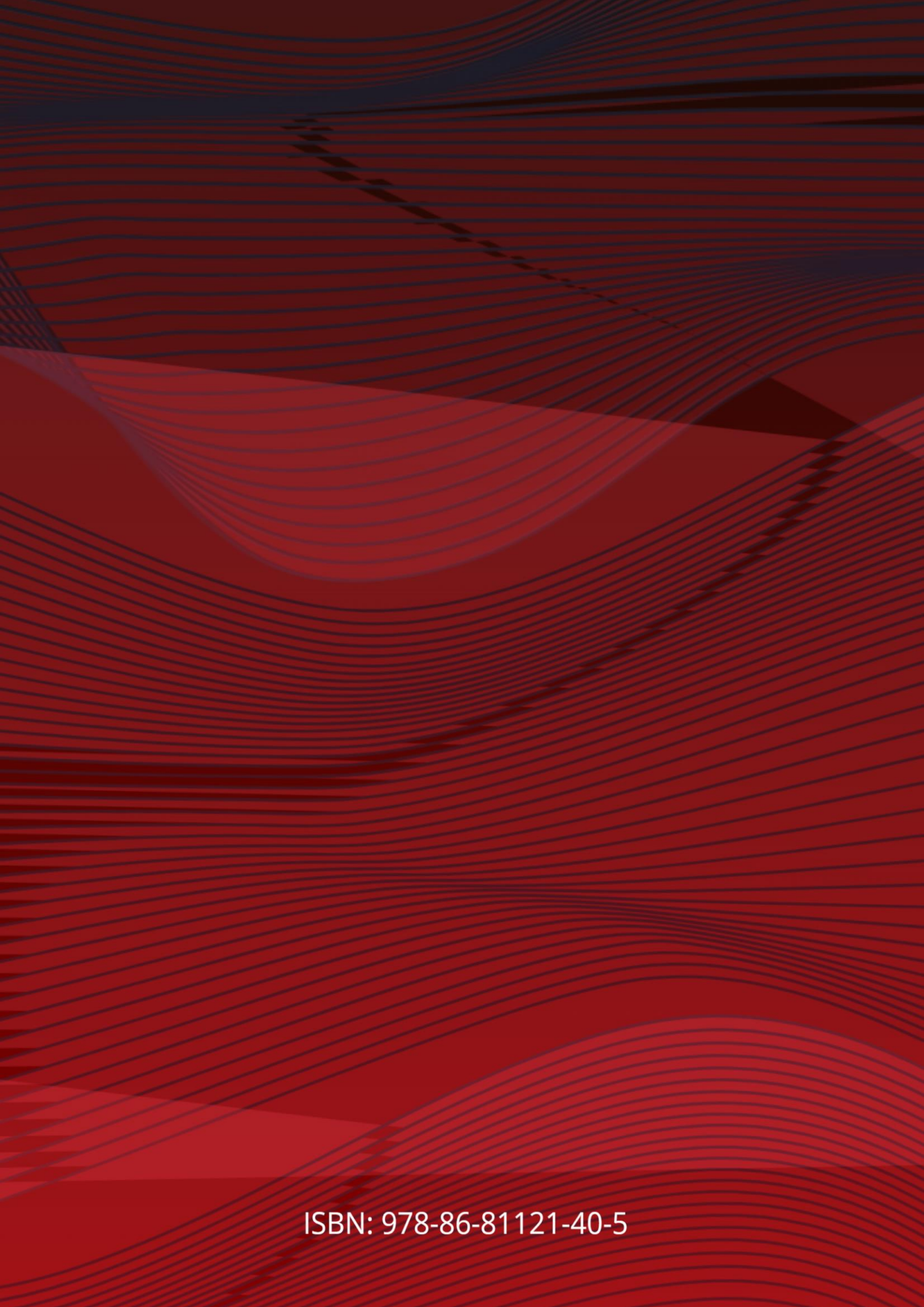
Зборник саопштења у изводу / Научни скуп „Безбедност и Западни Балкан - нова реалност“, [25. октобар 2024., Београд] ; [уредник Милован Суботић]. - Београд : Институт за стратегијска истраживања Универзитета одбране, 2024 (Београд : Војна штампарија). - 16 стр. ; 24 cm

На насл. стр.: Универзитет одбране у Београду. - Тираж 50.

ISBN 978-86-81121-40-5

а) Глобална политика -- Безбедност -- Западни Балкан -- Апстракти

COBISS.SR-ID 160729609

ISBN: 978-86-81121-40-5